

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet

SORA-lainsäädäntö

Ratkaisuja opiskeluun soveltumattomuuteen

**Terveyden edistämisen koulutuspäivä
13.11.2013, Allergiatalo, Helsinki**

**Hallitusneuvos Piritta Väinölä
Opetus- ja kulttuuriministeriö**

SORA-säännökset

- Voimaan vuoden 2012 alusta lukien
- Tavoitteena
 - parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja sen jälkeisessä työelämässä
 - lisäämällä koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen mahdollisuutta puuttua tilanteisiin, jotka liittyvät opiskelijoita koskeviin soveltumattomuus- ja turvallisuuskysymyksiin.

SORA-säännökset

- Samansisältöiset säännökset
 - laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998)
 - laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998)
 - ammattikorkeakoululaki (351/2003)
 - yliopistolaki (558/2009)
- Keskeiset säännökset
 - Yhtenäiset opiskelijavalinnan terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset
 - Mahdollisuus opiskeluoikeuden (lopulliseen) peruuttamiseen
 - Huumausainetestauksen pelisääntöjä koskeva lainsäädäntö
 - Yhtenäiset kurinpitösäännökset
 - Tietojensaantioikeutta koskeva sääntely

SORA-koulutusalat

- Osa säännöksistä koskee vain ns. SORA-koulutusaloja
 - opiskelijavalinta ja opiskeluoikeuden peruuttaminen
- Edellyttää, että opintoihin tai ammatissa toimimiseen sisältyy
 1. alaikäisten turvallisuutta
 2. potilas- tai asiakasturvallisuutta taikka
 3. liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia

SORA-koulutusalat

- SORA-koulutusalat määritelty valtioneuvoston asetuksilla
- Yliopistojen osalta asetus (1034/2011)
 - farmaseutin tutkinto ja proviisorin tutkinto
 - hammaslääketieteen kandidaatin ja hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinto
 - lääketieteen kandidaatin ja lääketieteen lisensiaatin tutkinto
 - psykologian kandidaatin ja psykologian maisterin tutkinto
 - humanististen tieteiden kandidaatin ja filosofian maisterin tutkinto logopedian osalta
 - psykoterapeuttikoulutus
 - opettajankoulutus (ei aineenopettajan koulutukseen kuuluvat opetettavan aineen opinnot)

Opiskelijavalinta: Opiskelijan terveydentila ja toimintakyky

- Pääsääntönä esteettömyys: hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle.
- Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa hakijaa (SORA-koulutusalat),
 - joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun,
 - esimerkiksi vakava huumausaine- tai päihderiippuvuus voi vaikuttaa merkittävästi henkilön terveydentilaan tai toimintakykyyn
 - jos opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät JA
 - jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa.
- Huomioidaan myös hakijan oikeusturva: ei valita sellaiseen koulutukseen, jonka mukaisissa työtehtävissä ei voisi toimia

Opiskelijavalinta: Opiskelijan terveydentila ja toimintakyky

- Perustuslakivaliokunnan lausunto:
Vaikka henkilön terveydentila tai vammaisuus voi sinänsä estää osallistumisen esimerkiksi joihinkin opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin, ei tämä välttämättä merkitse sitä, että henkilö olisi sopimaton opiskelemaan kyseistä alaa. Tämä seikka tulee ottaa huomioon myös tulkittaessa ja sovellettaessa opiskelijaksi ottamisen esteitä koskevia säännöksiä.
- Kohtuulliset toimet?
 - mahdollisuus esteen poistamiseen selvitettävä ensin
 - opetusjärjestelyt, opiskelijahuoltopalvelut, erityisopetus...
 - yhdenvertaisuuslain säännöksiä vastaavasti järjestelyjen kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon mm. toimista aiheutuvat kustannukset
- Opiskelijaksi ottamatta jättäminen sairauden, vamman tai muun terveydentilaan liittyvän seikan vuoksi perusteettomasti on kiellettyä syrjintää

Opiskelijavalintaan liittyvä tiedonsaanti

- Yliopisto tiedottaa hakuvaiheessa
 - minkälaisia terveydentilaa koskevia vaatimuksia ja
 - muita edellytyksiä opintoihin liittyy
 - rikosrekisteriotteen esittämisvelvollisuus
 - huumausainetestaukseen liittyvät käytännöt
- Opiskelijaksi pyrkivä voi arvioida
 - soveltuuko hän terveytensä ja toimintakykynsä puolesta koulutukseen
 - minkälaisia tietoja hän on velvollinen antamaan opiskelijaksi pyrkiessään ja opintojen aikana

Opiskelijavalintaan liittyvä tiedonsaanti

- SORA-koulutusaloilla opiskelijaksi pyrkivän tiedonantovelvollisuus
- Yliopiston pyynnöstä annettava
 - opiskelijaksi ottamisen arvioinnin edellyttämät terveydentilaansa koskevat tiedot
 - tieto aiemmasta opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta päätöksestä
 - yliopistolla oikeus saada opiskelijaksi ottamisen edellyttämät välttämättömät tiedot opiskelijaksi pyrkivän opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta päätöksestä ja sen perusteluista myös toiselta yliopistolta, ammattikorkeakoululta tai koulutuksen järjestäjältä (koskee myös siirto-opiskelijoita)

Opiskeluvoikeuden peruuttaminen

- Viimesijainen keino!
 - ensisijaisesti opiskelijavalinnalla varmistetaan soveltuvuus alalle
 - tuki opiskelijalle opintojen aikana
- Vain SORA-koulutusalat
 - opintoihin sisältyy alaikäisten turvallisuutta taikka potilas- ja asiakasturvallisuutta koskevia vaatimuksia
- Perusteet:
 1. Soveltumattomuus
 2. Terveystila ja toimintakyky
 3. Aiempi peruuttamispäätös
 4. Rikosrekisterimerkintä

1. Soveltumattomuus

- Opiskelija on
 - edellyttää tahallista (tai tuottamuksellista) toimintaa tai laiminlyöntiä
- vaarantamalla toistuvasti tai vakavasti opinnoissaan
 - puutteellinen tai virheellinen menettely tai piittaamaton suhtautuminen, joka jatkuu huomautuksista huolimatta (ei yksittäinen huolimattomuudesta aiheutunut vahinko)
 - esim. olennaisesti laiminlyö harjoittelupaikan turvallisuusmääräyksiä
- toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden
- osoittautunut ilmeisen soveltumattomaksi
- toimimaan opintoihin liittyvissä käytännön tehtävissä tai harjoittelussa.

2. Terveystila ja toimintakyky

- On ilmeistä
- että opiskelija ei terveystilaltaan ja toimintakyvyltään
 - ei edellytä, että toisen henkilön turvallisuus on jo käytännössä ollut uhattuna (vrt. soveltumattomuus)
 - vakavat fyysiseen tai psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavat tekijät, jotka estävät käytännön tehtävistä tai harjoittelusta suoriutumisen (esim. vakava mielenterveydellinen häiriö, päihde- tai huumeriippuvuus)
- täytä säädettyjä opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä.
 - = opiskelijavalinnan kriteerit
 - eli tilanteet, joissa opiskelijaksi ottamisen esteitä koskevan säännöksen perusteella ei olisi voinut tulla valituksi ko. koulutukseen
- Ei peruuttamisperustetta, jos este voidaan kohtuullisin toimin poistaa (vrt. opiskelijavalinta)

Tiedonsaanti terveydentilasta ja toimintakyvystä

- Opiskelija voidaan opintojen aikana **määrätä** terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamiin tarkastuksiin ja tutkimuksiin
 - jos on perusteltua aihetta epäillä,
 - että opiskelijalla on terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä este,
 - joka voisi olla opiskeluoikeuden peruuttamisen perusteena
- Yliopistolla oikeus saada lääkärin lausunto,
 - josta ilmenee, että opiskelijalle on tehty tarkastus tai tutkimus terveydentilan selvittämiseksi sekä
 - tarkastuksen tai tutkimuksen perusteella laadittu arvio opiskelijan toimintakyvystä opiskelun edellyttämien terveydentilavaatimusten johdosta
- Jos opiskelija kieltäytyy lääkärintarkastuksesta
 - häneltä voidaan pidättää oikeus opiskeluun siihen asti
 - kunnes suostuu tarvittaviin tarkastuksiin ja tutkimuksiin.

3. Aiempi peruuttamispäätös

- Opiskelija on hakuvaiheessa
 - salannut tiedon aiemmasta peruuttamispäätöksestä
 - joka olisi voinut estää hänen valintansa opiskelijaksi (vrt. opiskelijavalinnan kriteerit)
- Hakuvaiheessa pyydetty tietoa opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta päätöksestä.

4. Rikosrekisterimerkintä

- Kun opinnot tai opintoihin kuuluva harjoittelu
 - edellyttävät olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä
- Rikosrekisteriote pyydetään yliopiston harkinnan mukaan
 - opintojen aikana, esim. siirryttäessä työharjoitteluun
- Tiedotettava hakuvaiheessa, että rikosrekisteriote voidaan pyytää
 - Rikosrekisteriote voidaan pyytää vain 1.1.2012 tai sen jälkeen opintonsa aloittaneilta.

Tiedonsaanti rikosrekisteriotteesta

- Opiskelija tilaa rikosrekisteriotteen Oikeusrekisterikeskukselta.
 - Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta.
- Jos opiskelija kieltäytyy rikosrekisteriotteen toimittamisesta
 - häneltä voidaan pidättää oikeus opiskeluun siihen asti
 - kunnes suostuu toimittamaan rikosrekisteriotteen nähtäväksi.

4. Rikosrekisterimerkintä

- Opiskelu-oikeus voidaan peruuttaa rikosrekisterimerkinnän perusteella
 - jos opiskelu-oikeuden peruuttaminen on tarpeen alaikäisten suojelemiseksi JA
 - opiskelija on tuomittu rangaistukseen laissa mainituista rikoksista.
 - rikosnimikkeet samat kuin lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa
 - tuomittu rangaistukseen sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, seksuaalirikoksesta, törkeästä henkeen tai terveyteen kohdistuneesta rikoksesta taikka vähäistä vakavammasta huumausainerikoksesta
- Rikostuomio ei automaattisesti tarkoita opiskelu-oikeuden peruuttamista
 - tapauskohtainen harkinta
 - esim. koulutusala, tehty rikos, tekoajankohta ja tuomion pituus

Opiskeluoikeuden peruuttamista edeltävät toimenpiteet

- Yliopiston hankittava asiaa koskeva tarpeellinen selvitys
- Varattava opiskelijalle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi
- Opiskelijan kanssa selvitettävä mahdollisuus hakeutua muuhun koulutukseen
 - opiskelija voidaan hänen suostumuksellaan siirtää yliopiston sellaiseen muuhun koulutukseen, jonka opiskelijaksi ottamisen edellytykset hän täyttää

Opiskeluoikeuden peruuttamista edeltävät toimenpiteet

- Opiskelijalle tulee tarjota opiskeluoikeuden peruuttamisprosessin kuluessa henkilökohtaista ohjausta
 - yhteistyö opiskeluterveydenhuolto- ja opiskelijahuoltopalveluita antavien ja järjestävien tahojen kanssa
 - annettava opiskelijalle tieto näistä eduista ja palveluista
 - ohjataan opiskelijaa hakemaan tarkoituksenmukaisia etuja ja palveluita
- Yliopistolla velvollisuus antaa Valviralle tieto sen toimialaan kuuluvien koulutusalojen osalta
 - vireillä olevasta opiskeluoikeuden peruuttamista koskevasta käsittelystä ja
 - päätöksestä perusteluineen

Opiskelu-oikeuden palauttaminen

- Opiskelu-oikeuden peruuttaminen ei aina lopullinen toimenpide, sillä
 - opiskelijalla on mahdollisuus hakea kyseiseltä yliopistolta opiskelu-oikeuden palauttamista
 - jos opiskelu-oikeus on peruutettu terveydentilaa tai toimintakykyä koskevan seikan vuoksi
 - opiskelijan tulee osoittaa, ettei opiskelu-oikeuden peruuttamisen aiheuttaneita syitä enää ole (toimitettava yliopistolle terveydentilaansa koskevat lausunnot)
- Opiskelu-oikeuden palauttamisen hakemiselle ei määräaikaa

Huumausainetestausta

- Huumausainetestausta koskevat säännökset vastaavat yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain säännöksiä
- Yliopisto voi säännöksen edellytysten täytyessä **velvoittaa** opiskelijan esittämään huumausainetestausta koskevan todistuksen
- Koskee kaikkia koulutusaloja (vrt. opiskelijavalinta ja opiskeluoikeuden peruuttaminen)
- Yliopistolla on oltava
 - opiskelijahuollon toimijoiden kanssa yhteistyössä laaditut
 - kirjalliset toimintaohjeet
 - opiskelijoiden päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmiin puuttumiseksi.

Huumausainetestaus

- Yliopisto voi velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestä koskevan todistuksen, jos
 - on perusteltua aihetta epäillä, että
 - perusteltu epäily voi perustua esim. opetushenkilökunnan tai harjoittelun ohjaajan havaintoihin opiskelijan käyttäytymisestä tai muilta saatuun palautteeseen, jota voidaan pitää luotettavana
 - tiedonkulku yliopiston ja harjoittelupaikan välillä
 - opiskelija on huumausaineiden vaikutuksen alaisena opintoihin kuuluvissa käytännön tehtävissä tai harjoittelussa TAI
 - opiskelijalla on riippuvuus huumeista.

Huumausainetestaus

- **Lisäksi** edellytyksenä on, että
 - testaaminen on välttämätöntä opiskelijan toimintakyvyn selvittämiseksi; JA
 - opiskelija toimii tehtävissä, jotka edellyttävät erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, harkinta- tai reagointikykyä; JA
- huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena toimiminen kyseisessä tehtävässä
 - vakavasti vaarantaa opiskelijan itsensä tai toisen henkeä tai terveyttä, TAI
 - esim. käyttää vaarallisia koneita, laitteita tai työkaluja tai vastaa lääkkeiden annostelusta tai potilaiden hoidosta
 - vakavasti vaarantaa salassapitosäännöksiin suojattujen tietojen suojausta tai eheyttä, TAI
 - esim. potilastiedot, pankkitilitiedot
 - merkittävästi lisää yliopiston tai harjoittelupaikan hallussa olevien huumaus- tai lääkeaineiden laittoman kaupan ja leviämisen riskiä.

Huumausainetestaus

- Huumausainetestiä koskevalla todistuksella tarkoitetaan
 - yliopiston osoittaman laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön antamaa todistusta, josta ilmenee,
 - että opiskelijalle on tehty testi huumausaineiden käytön selvittämiseksi sekä
 - testin perusteella laadittu selvitys siitä, onko opiskelija käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen toimintakykynsä on heikentynyt
- Todistus on esitettävä yliopiston määräämässä kohtuullisessa ajassa.
- Yliopisto vastaa huumausainetestiä koskevasta todistuksesta aiheutuvista kustannuksista.

Huumausainetestaus

- Opiskelijalle voidaan antaa kirjallinen varoitus, jos
 - hän kieltäytyy huumausainetestiä koskevan todistuksen esittämisestä tai
 - hän on testituloksen perusteella käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen toimintakykynsä on heikentynyt

Opiskelijan kurinpito

- Kirjallinen varoitus
 - häiritsee opetusta
 - käyttäytyy väkivaltaisesti tai uhkaavasti
 - menettelee vilpillisesti tai muuten rikkoo yliopiston järjestystä
 - kieltäytyy huumausainetestiä koskevan todistuksen esittämisestä
 - on käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen toimintakykynsä on heikentynyt
- Määräaikainen erottaminen
 - teko tai laiminlyönti on vakava tai
 - opiskelija jatkaa epäasiallista käyttäytymistä kirjallisen varoituksen saatuaan
 - voidaan erottaa yliopistosta määräajaksi, enintään yhdeksi vuodeksi

Opiskelijan kurinpito

- Poistaminen opetuksesta
 - opetusta häiritsevä, väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvä tai toisen henkeä tai terveyttä vaarantava opiskelija
 - voidaan määrätä poistumaan tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka yliopiston järjestämästä tilaisuudesta
- Osallistumisen epääminen enintään kolmeksi päiväksi
 - opiskelijan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään kolmen työpäivän ajaksi
 - jos on olemassa vaara, että toisen opiskelijan tai yliopistossa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii opiskelijan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka
 - opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti opiskelijan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi

Arkaluonteisten tietojen käsittely

- Opiskelijaksi pyrkivän ja opiskelijan terveydentilatietoja saavat käsitellä vain ne henkilöt, jotka
 - valmistelevat tai tekevät päätöksen opiskelijavalinnasta, opiskeluoikeuden peruuttamisesta tai palauttamisesta tai kurinpidosta taikka
 - antavat lausuntoja mainituista asioista.
- Rikosrekisteriotetietoja saavat käsitellä vain ne henkilöt, jotka valmistelevat tai tekevät päätöksen opiskeluoikeuden peruuttamisesta.
- Arkaluonteiset tiedot
 - säilytettävä erillään muista henkilötiedoista
 - poistettava rekisteristä välittömästi, kun niiden säilyttämiselle ei ole enää lakisääteisten tehtävien edellyttämää perustetta ja viimeistään 4 vuoden kuluttua tietojen merkitsemisestä rekisteriin.

Tietojensaanti

- **Tiedon haltijalla** salassapitosäännösten estämättä oikeus antaa
 - opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja
 - tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja
- Yliopiston rehtorille ja yliopiston turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle
 - opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi
- Opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille
 - muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten
- Opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille
 - opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja
 - tarvittaviin tukitoimiin ohjaamiseksi
- Harjoittelusta vastaaville henkilöille
 - opiskelijan sekä harjoittelupaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi
- Poliisille ja yliopiston edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhan selvittämisestä
 - välittömän turvallisuusuhan arvioimiseksi tai
 - mikäli opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi muiden turvallisuudelle.

KIITOS!

Lisätietoja:

- http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/arkisto/sora/index.html?lang=fi www.okm.fi
- Sosiaali- ja terveysministeriön SORA-opas -> julkaistaan lähiaikoina